

ПРИКАЗ

УДК 364.4-058.862(497.11)(049.3)

приказ

Марија Марковић

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд

МЕСТО ЗА МЕНЕ – ДЕЦА НА ХРАНИТЕЉСТВУ У СРБИЈИ

Приказ књиге Александра Југовића, Љубомира Пејаковића и Иване Стевановић

Монографија *МЕСТО ЗА МЕНЕ - Деца на хранитељству у Србији* настала је као резултат истраживања у оквиру истоименог пројекта Центра за права детета у сарадњи са Републичким заводом за социјалну за-

штиту уз подршку Министарства рада, запошљавања и социјалне политике. У складу са активностима Центра за права детета које се односе на увођење и примену закона, политике и праксе који омогућавају унапређење добробити детета, заштиту њихових права и њихово пуно учешће у друштву, монографија представља допринос унапређењу специфичне услуге социјалне заштите и смештаја деце у хранитељске породице.

Основни циљ монографије огледа се у спознаји тренутног стања и могућих изазова у пракси хранитељства са којима се суочавају стручњаци, хранитељи и деца на хранитељству. Монографија је представљена на 150 страна текста и састоји се од девет поглавља која су тематски и методолошки повезана тако да представљају заокружену целину. Своје излагање аутори започињу објашњењем предмета самог истраживања и речима захвалности свима који су допринели реализацији истраживања. У прва три поглавља аутори се сажето баве теоријским и нормативним одређењем хранитељства у Републици Србији, док преосталих пет целина представљају обиман ем-

пиријски материјал који омогућава остваривање постављеног циља монографије. На крају монографије налазе се четири прилога, односно три упитника који су чинили инструмент истраживања и кратак преглед Центара за породични смештај и усвојење у Србији, као и попис литературе, изводе из рецензија и биографије аутора.

Прво поглавље носи назив *Хранитељство – једна хумана мисија* у коме се читаоци упознају са општим карактеристикама хранитељства. На почетку су дата ближа одређења хранитељства као организованог облика социјалне заштите деце без родитељског старања. Аутори затим, зарад објашњења услова за испуњење могућности породице да постане хранитељска, дају кратак преглед поделе хранитељства према различитим критеријумима. Аутори поглавље завршавају истичањем предности и ризика које хранитељство носи са собом у односу на домски смештај деце без родитељског старања.

У другом поглављу, *Хранитељство у Србији у времену друштвене транзиције и реформе система социјалне заштите*, на целовит и прегледан начин дат је историјски приказ развоја хранитељства у Србији са аспекта дешавања и активности који су допринели и били од важности за препознавање потребе за хранитељским сме-

штајем деце без родитељског старања. Резултат свих напора представља оснивање центара за породични смештај и усвојење у Београду 2008. године, а 2011. године су отворени и у Крагујевцу, Ћуприји и Нишу.

У трећем поглављу, *Нормативни оквири хранитељства у Републици Србији*, аутори истичу значај Конвенције о правима детета којом је дато првенство породичном смештају у односу на институционални смештај, који се разматра као последња могућност према одредницама Конвенције. Посебна пажња посвећена је разматрању домаћих прописа који на различите начине уређују област хранитељства и то пре свега: Породични закон; Закон о социјалној заштити; Правилник о хранитељству; Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад; Одлука о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника; Одлука о оснивању Центра за породични смештај; Правилник о хранитељству и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица.

Након теоријских разматрања, четврто поглавље *Карактеристике истраживања деце на хранитељству* пружа методолошки оквир реализованог истраживања. Аутори су, ради прегледности, истраживање,

као и приказ резултата, поделили на три целине: испитивање проблема у понашању и функционисању деце на хранитељству; испитивање искустава деце на хранитељству у погледу окружења у коме бораве и испитивање хранитељства из угла хранитеља у погледу потреба и изазова са којима се суочавају у обављању њихове улоге. Истраживање је обављено, путем анкетирања од стране стручњака, током месеца новембра 2013. године у пет регионалних центара за породични смештај и усвојење: Београд, Ниш, Крагујевац, Ћуприја и Милошевац.

Проблеми у понашању и функционисању деце на хранитељству представља пето поглавље и заправо први сегмент истраживања. Аутори су резултате приказали кроз четири целине како би се стекао увид у општу слику популације деце на хранитељству у Србији. У првој целини аутори се, према подацима добијеним од саветника из пет испитиваних регионалних центара за породични смештај и усвојење, осврћу на основна социјално-демографска и здравствена обележја детета. Узорком је обухваћено 322 деце која се налазе на хранитељству у Београду, Нишу, Крагујевцу, Ћуприји и Милошевцу. Полна структура узорка је скоро уједначена, старости од 12 до 18 година. Већина деце похађа редовну основну и средњу

школу, место становања хранитељске породице је у половини случајева на селу, а остало у граду и приградском насељу. Највећи број деце нема сметње у интелектуалном развоју, док се у веома ниским процентима јављају друга обољења као што су хроничне или душевне болести.

Друга целина посвећена је разматрању карактеристика хранитељске заштите деце, при чему су подаци такође добијени од стране саветника. Неколико кључних налаза су да је највећи број деце пре хранитељске породице живео у својој биолошкој породици, дужина трајања хранитељства је код већине деце од две до пет година или од шест до девет година, доминантан разлог за издвајање детета из биолошке породице јесте неадекватно родитељско старање и највећи број деце на хранитељству није мењао хранитељску породицу.

Сазнања стручњака о проблемима у понашању и социјалне недаће деце пре смештаја у хранитељске породице чинила су трећу целину, при чему су се аутори определили за испитивање асоцијалног понашања, злоупотребе психоактивних супстанци, кривичних дела, насиља над дететом и трауматичних искуства детета из биолошке породице. Резултати истраживања су показали да су генерално проблеми у понашању

у ниском степену заступљени у испитиваној популацији. Већина деце није испољавала испитивана асоцијална понашања пре доласка у хранитељску породицу, а од деце која су се асоцијално понашала, највише је заступљена скитња и бежање од куће биолошких родитеља. Ниједно дете није било зависник од психоактивних супстанци и мали број деце је извршио неко од испитиваних кривичних дела (крађа, разбојништво и наношење телесних повреда). Укупно једна трећина деце је била жртва неког облика насиља од стране биолошке породице. Трауматична искуства посматрана су преко пет варијабли: смртни случај родитеља, напуштеност од родитеља при чему је скоро једна трећина напуштена од стране оба родитеља, нешто више од половине броја испитиване деце је напуштено само од мајке, а једна трећина само од оца. Присутнији је алкохолизам код оца, док је чешће искуство деце са душевно оболелом мајком, а издржавање затворске казне од стране очева.

У последњој целини овог поглавља аутори своје тежиште стављају на испитивање три групе актуелних проблема у понашању и функционисању деце на хранитељству из угла виђења хранитеља. Од проблема у психосоматском функционисању учестало је присуство тикова и ноћног мокрења, од

проблема у психолошком функционисању код половине броја испитиване деце присутна је склоност ка лагању, као и исказивање љубоморе. Проблеми у социјалном понашању и функционисању огледају се у проблемима у интерперсоналним односима у хранитељској породици, при чему је најизразитије нерадо испуњавање обавеза, проблеми у понашању и учењу у школи, а као најучесталије је немирност и непажљивост на часу, затим изложеност психичком насиљу или вређању и претњама од стране вршњака. Као ризична понашања се јављају вандалистичка, употреба цигарета и алкохола, али и пренаглашено и провоцирајуће сексуално понашање, док је мали број деце током боравка у хранитељској породици учинило неко кривично дело.

У шестом поглављу под називом *Хранитељство "очима" детета*, аутори испитују део обележја система хранитељства посматран из перспективе деце смештене у хранитељске породице путем четири области.

Прва целина се односила на социјално-демографска обележја деце, при чему је истраживањем обухваћено 96 деце из пет регионалних центара за породични смештај и усвојење.

Искуства деце из хранитељских породица које аутори испитују путем 14 варијабли су садржај друге целине. Основни

истраживачки резултати показују да се деци у хранитељској породици највише допада љубав, нега, брига и разумевање хранитеља, да нису имали великих потешкоћа приликом прилагођавања на хранитељску породицу, да нешто мање од половине броја испитиване деце никада није било кажњено на неки начин, а од оних који су били кажњени казна се огледала у забрани коришћења рачунара и интернета или излазака, да деца имају свој мир и простор у кући, да смеју да износе своје мишљење, као и да највећи број деце самостално располаже џепарцем, а остали уз сагласност и контролу хранитеља и да је најважнија особа од које прво затраже помоћ хранитељица, са којим и највише деле осећање среће. Деца оцењују односе у хранитељској породици као сложне, да хранитељи немају проблема са испијањем алкохолних пића, да највећи број деце не крије ништа од својих хранитеља, а од оних који ипак нешто сакрију, на првом месту су лоше оцене у школи.

У трећој области аутори разматрају налазе који се односе на контакт деце са биолошком породицом и сродницима, при чему је већини деце сусрет са биолошком породицом пријатно искуство, међутим, има и деце која немају контакте са биолошком породицом.

Резултати истраживања који се односе на сусрете деце са стручњацима из центара за породични смештај и усвојење и центара за социјални рад чине четврту целину поглавља и показују да је већина деце сусрете са саветницима оценила као одличне и чешће у односу на сусрете са социјалним радницима.

У последњој целини, *Хранитељство кроз искуства хранитеља*, аутори указују на искуства и ставове хранитеља, при чему је испитано 130 хранитеља из пет регионалних центара, а подаци су структурирани кроз четири области. У првој области аутори наводе место становања и образовни статус хранитеља, при чему је већина са села, а по образовању не одступају од образовне структуре опште популације у Србији. Друга област се односила на године искуства у хранитељству и контролу децјег џепарца где резултати показују да трећина хранитеља има преко десет година искуства у обављању улоге хранитеља и да код већине деца самостално располажу џепарцем. У трећој области разматрани су резултати који се тичу односа хранитеља са стручним радницима центра за породични смештај и усвојење који хранитељи карактеришу као позитиван, док нешто мање исказују задовољство односом са стручним радницима центра за

социјални рад, а потврђују податак да постоје редовне обуке и да их већином похађају.

Осмо поглавље представља *Статистички преглед резултата истраживања* где су аутори таксативно и прегледно издвојили најважније резултате истраживања који доприносе лакшем сналажењу и чине монографију приступачнијом.

Полазећи од резултата истраживања, аутори у последњем, деветом, поглављу дају кључне *Препоруке* у виду темељних принципа на којима би требало да се базира хранитељство уз предлог практичних импликација у циљу побољшања положаја детета са проблемима у функционисању на хранитељском смештају и даљег унапређивања хранитељства у Србији.

Приказана монографија је кратко и сажето написана са фокусом на приказу налаза истраживања и у складу са тим изведеним препорукама. Подела поглавља је добра и прегледна, при чему су прве целине сажето приказане само у сврси увода у материју и објашњења основних одредница хранитељства. Резултати су табеларно и графички приказани са посебним освртом на разлике у одговорима према полу, месту становања хранитељске породице или дужини трајања хранитељства. Уколико су неки резултати изискивали додатна објашњења, дата су тумачења и могућа

научна разматрања добијених података. Монографија може корисно послужити целокупној научној и стручној јавности која исказује интересовање за детаљнијим проучавањем и разумевањем система хранитељства. Такође је изузетно вредан допринос домаћој литератури јер нуди реални приказ тренутног стања и специфичности хранитељства у Србији.

* Овај рад је примљен 4. јула 2014. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 18. септембра 2014. године.